

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ ДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

У статті розглянута проблема психологічної готовності випускників ВНЗ до працевлаштування, зокрема, дослідження адаптаційних здібностей та їх вплив на психологічну готовність випускників ВНЗ.

Ключові слова: психологічна готовність, адаптація, психологічна спрямованість, адаптаційні здібності, мотивація досягнення.

Актуальність дослідження. Закінчення навчання у вищому закладі освіти для сучасної молоді людини - один з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця з вищою освітою. Пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного випускника [5].

Успішне формування професіоналізму особи та діяльності майбутніх фахівців базується на їх готовності до праці. Провідною готовністю до професійної діяльності є психологічна готовність, яку вчені розуміють як комплексну психологічну освіту, як сукупність функціональних, операційних і особистісних компонентів та як успішну адаптацію до нових умов праці.

В умовах зміни освітніх парадигм, нових соціально-економічних умов, професійна діяльність істотно ускладнюється, актуалізуючи внутрішні, психологічні ресурси особи. Стійкість, стабільність і якість професійної діяльності обумовлюється особливостями психологічної готовності фахівця [4].

Мета дослідження: виявити рівень психологічної готовності у студентів до працевлаштування.

Завдання:

- У сучасних умовах усе більше актуальними стають проблеми працевлаштування випускників вузів, найбільш повної реалізації їх професійного й особистісного потенціалу. Молоді фахівці, що виходять на ринок праці після закінчення навчальних закладів, неминуче зіштовхуються з різними складностями. У сьогоденному типі освіти, яку дає вища школа, все більш заглиблюються суперечності між теоретичними знаннями молоді людини про закономірності і механізми взаємодії (зокрема ділової); про те, що і як може вплинути на ставлення до неї людей, що її оточують в рамках цієї взаємодії, – і відсутністю реальних навичок і вмінь ефективного спілкування. Це призводить до того, що комунікативні вміння, такі необхідні для вирішення питань ефективною комунікації, зокрема, в умовах, коли практика набору нових співробітників здійснюється на конкурсній основі – формуються вже за межами вузу, зі значним запізненням; а отже, ускладнюється адаптація випускника до ситуації, що склалася на ринку праці.

У психологічному словнику пропонується таке визначення готовності людини до професійної діяльності: «Готовність до професійної діяльності –

психічний стан, передстартова активізація людини, що включає усвідомлення нею своїх цілей, оцінку наявних умов, визначення найбільш вірогідних способів дії; прогнозування мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, вірогідність досягнення результату, мобілізацію сил, самонавіювання щодо досягнення цілей».

Звідси витікає, що готовність студента-випускника до професійної діяльності пов'язана з правильним використанням ним набутих знань, навичок, умінь, здатністю до швидкої адаптації відповідно до умов праці, спрямованістю на постійне підвищення кваліфікації.

В. Байденко і Б. Оскарссон, кажучи про психологічну готовність до професійної діяльності, використовують поняття «базові навички» як особистісні й міжособистісні якості, здібності, навички і знання, які проявляються в різних формах і в різних ситуаціях роботи і соціального життя. Для індивіда в умовах розвиненої ринкової економіки існує пряма відповідність між рівнями наявних базових навичок і можливістю реалізації зайнятості. В перелік базових навичок, відповідно до визначення, автори включають: комунікативні навички і здібності; творчість; здібність до аналітичного мислення; здібність до креативного мислення; пристосовуваність; здатність працювати в команді; здатність працювати самостійно; самосвідомість особистості – це регулятор і передумова ефективної та творчої діяльності. Найбільш визначальними її факторами є мотивація, підготовка, самооблізація знань, установка на діяльність, відповідні властивості особистості, задоволеність працею.

Психологічна готовність молодого спеціаліста допомагає успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і перебудовуватись в залежності від виникнення непередбачуваних ситуацій. Психологічна готовність – вирішальна умова швидкої адаптації до умов праці і подальшого професійного вдосконалення кваліфікації майбутнього спеціаліста. За своєю сутністю готовність – це єдність стійких і ситуативних установок на активні і відповідні дії (під час навчання і з початком роботи після ВНЗ) [9].

Психологічна готовність до професійної діяльності, на думку О.М. Краснорядцевої [7] проявляється:

5. у формі установок (як проєкції минулого досвіду на ситуацію «тут і зараз»), передуючи будь-яким психічним явищам і проявам;
6. у вигляді мотиваційної готовності до «упорядкування» свого образу світу (така готовність дає людині можливість усвідомити сенс і цінність того, що вона робить);
7. у вигляді професійно-особистісної готовності до самореалізації через процес персоналізації [7].

Оскільки загальною кінцевою метою навчання у ВНЗ є професійна підготовка фахівців, то ставлення студентів до своєї майбутньої професії можна розглядати як форму і міру ухвалення кінцевих цілей навчання. Найбільш узагальненою формою відношення людини до професії є професійна спрямова-

ність, яка визначається як інтерес до професії і схильність займатися нею. Поняття «спрямованість» включає уявлення про мету; мотиви, які спонукають до діяльності; емоційне відношення до цієї діяльності, задоволеність нею. Сама професійна спрямованість є складним багатовимірним феноменом, який описується безліччю властивостей і параметрів.

Н.В.Кузьміна виділяє такі властивості професійної спрямованості, як об'єктивність, специфічність, узагальненість, валентність, задоволеність, опірність, стійкість та ін.

У понятті «професійна спрямованість» можна виділити окремі ракурси, що виражають її змістовну і динамічну характеристики. До першої відносять повноту і рівень спрямованості, до другої – її інтенсивність, тривалість та стійкість. Повнота і рівень спрямованості несе змістовно-особистісну характеристику професійної спрямованості і, значною мірою, включає в себе й формально-динамічні особливості. Під повнотою професійної спрямованості розуміється різноманітність мотивів переваги конкретної професії. Вибіркове відношення до професії найчастіше починається з виникнення особистісних мотивів, пов'язаних з окремими сторонами змісту певної діяльності, або процесом тривалості, чи з деякими зовнішніми атрибутами професії. За певних умов значимими для людини можуть стати багато пов'язаних з професією чинників: її творчі можливості, перспективи професійного зростання, престиж професії, її суспільна значущість, матеріальні, гігієнічні і інші умови праці, його відповідність звичкам, особливостям характеру і тому подібне. Це свідчить про те, що професійна спрямованість ґрунтується на широкому колі потреб, інтересів, ідеалів, установок людини.

Чим повніше професійна спрямованість, тим більше багатоаспектний сенс має для людини вибір даного виду діяльності, тим різнобічне задоволення, що отримується від реалізації даного наміру.

Професійна спрямованість, що припускає і психологічну готовність, як узагальнена форма відношення до професії складається з особистих, локальних оцінок суб'єктом ступеня особистої значущості (привабливості – непривабливості) різних аспектів професійної діяльності, її змісту й умов здійснення. Предметом оцінки суб'єктивної значущості можуть виступати такі сторони професійної діяльності, як, наприклад, можливість творчості, робота з людьми, відповідність професії здібностям і характеру, заробіток і т. ін.

Розвиток професійної спрямованості не може бути зрозумілим, якщо обмежувати його в якості джерела лише внутрішнім світом особи, активності її свідомості. Це підтверджується тим, що усвідомлення даної суперечності ще не достатнє для його вирішення. Можливість загострення даної суперечності багато в чому залежатиме від характеру супідрядності таких більш загальних мотиваційних чинників, як ідейні мотиви, прагнення до самовираження, прагнення до задоволення матеріальних потреб. У разі виникнення боротьби мотивів можлива лише переорієнтація, або збереження початкового наміру. Проте внутрішня боротьба сама по собі не може змінювати той особистий сенс, який має для людини зміст її професії [10].

Пізнавальна діяльність, що забезпечує притік нової інформації про професії, її вимоги до людини, ефективніша при повній професійній спрямованості (переважанні прямих мотивів вибору). Нові горизонти, що відкриваються перед людиною, можуть стимулювати в цих випадках ціннісно-орієнтаційну діяльність, розширювальну і заглиблюючу вже систему оцінок і уявлень, що склалася.

При переважанні побічних мотивів нова інформація про вимоги, що йдуть від специфічного змісту діяльності, не завжди достатня для зміни первинного особистого сенсу вибору даної професії, тому може не привести до зрушення мотивів і не забезпечити переходу суперечності першого рівня до внутрішнього.

П.А. Шавір відзначає: «Чи зможе людина в результаті переробки нової інформації про професію віднести до неї по-новому, ніби по-новому відкрити її особисто для себе, залежить як від змістовності й яскравості інформації, так і від психологічної готовності особи до її засвоєння». Врахування останньої обставини особливо важливий при здійсненні професійної освіти. Нерідко лекції і бесіди про професії виявляються малоефективними, не розбуджують інтересу до змісту праці саме тому, що проводяться без урахування потреб, інтересів, схильностей конкретних учнів [10]. Будь-яка професійна діяльність постає перед студентом у формі нормативно-схваленого способу діяльності. У процесі освоєння професії людина «розділяє» нормативний спосіб, перетворюючи його в індивідуальний спосіб діяльності.

Внутрішньою, інтимною стороною оволодіння професією є формування психологічної системи діяльності на основі індивідуальних якостей суб'єкта діяльності шляхом їх реорганізації, виходячи з мотивів діяльності, цілей та умов.

Потреби людини, його інтереси, світогляд, переконання й установки, життєвий досвід, особливості окремих психічних функцій, нейродинамічних якостей, властивостей особистості є вихідною базою для формування психологічної системи діяльності.

Індивідуальні якості, з яких будується функціональна система, які в процесі діяльності не залишаються незмінними, а під впливом вимог діяльності починають змінюватися, здобуваючи риси оперативності, тонкого пристосування до цих вимог [3].

Проблеми молоді на ринку праці обумовлені певними особливостями соціального стану і трудової поведінки: досить високим освітнім рівнем; підвищеними вимогами до працевлаштування (престижу, заробітку), до змісту, характеру і умов праці; високою професійною і територіальною мобільністю, що зумовлена неусталеністю та слабкістю економічних і соціальних зв'язків молоді людини; низькою адаптованістю та вразливістю до впливу навколишнього економічного й соціального середовища [8].

Стан функціонально-професійної адаптованості як результат процесу адаптації молоді людини до професійних вимог, яких ми відносимо і навчальні, а також, задачі, дії та операції, яку вона виконує, впливає на успішність

діяльності і характеризує мотиваційну сферу особистості. У студентських групах значущим показником функціонально-професійної адаптованості виявилася навчальна продуктивність, в групах безробітних – рівень індивідуальної активності, проявлений ними в ситуаціях професійних змін (вибір нової спеціальності, факт перекваліфікації або пасивність і очікування, що ситуація сама зміниться).

Базові показники функціонально-професійної адаптованості це – мотивації досягнення успіху у співвідношенні з показниками мотивації уникнення невдач, показники рівня потреби в досягненнях, наявність актуальності професійних цінностей та внутрішній локус контролю з високим рівнем відповідальності впливають на вищезазначені критерії результативності адаптаційного процесу.

Спроможність адаптуватися, долати труднощі, віднайти своє місце у життєвому просторі є вирішальним чинником вдалого розвитку молоді людини, а в майбутньому - фахівця з вищою освітою [6].

Матеріали та методи дослідження.

Для вирішення поставлених завдань нами було досліджено 25 осіб. У дослідженні брали участь студенти Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди 4-го та 5-го курсів.

При проведенні дослідження були використані наступні методики:

- Методика «Оцінка потреби в досягненні»;
- Методика оцінки і самооцінки адаптивних індивідуально-психологічних властивостей особистості А.Г. Маклакова та С.В. Чермяніна.

Результати дослідження рівня потреби в досягненні

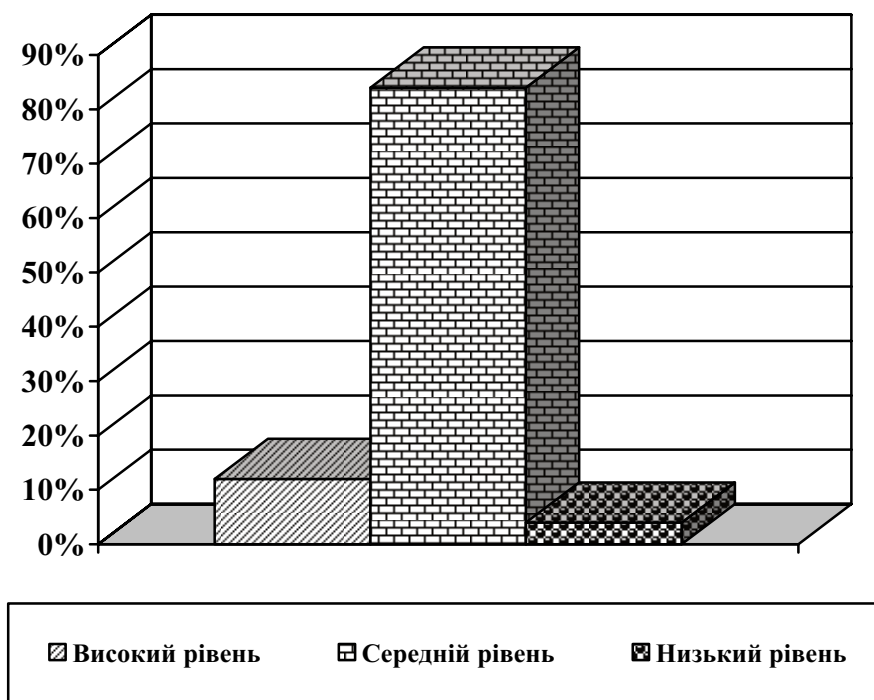

Рис. 1. Рівень потреби в досягненні.

На цій діаграмі видно, що у 84 % досліджуваних виявлено середній рівень потреби в досягненні, у 12 % ця потреба знаходиться на високому рівні і лише у 4% – на низькому.

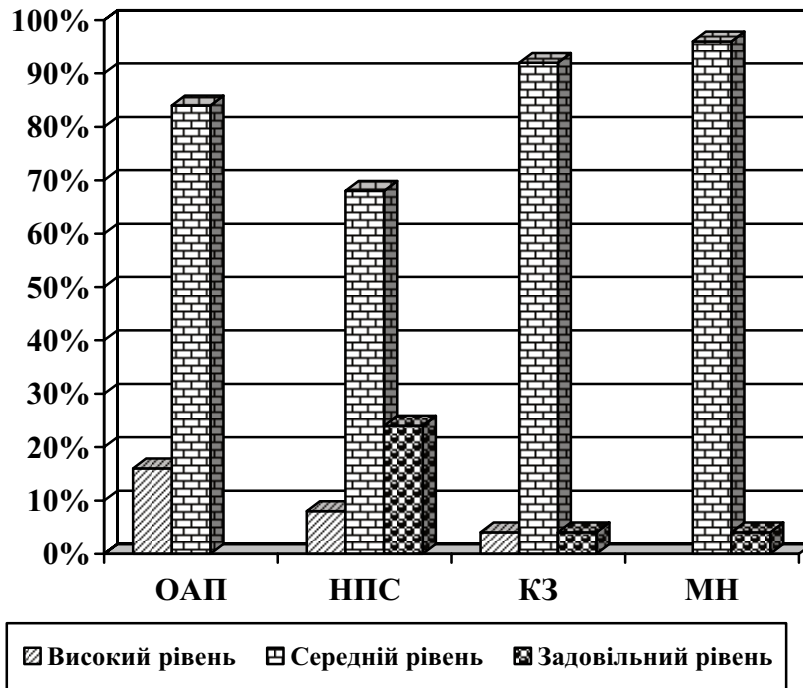

Рис. 2. Результати дослідження адаптивності.

Для дослідження адаптивних здібностей випускників ВНЗ була використана «Методика оцінки і самооцінки адаптивних індивідуально-психологічних властивостей особистості». Цей багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» призначений для оцінки адаптивних можливостей особистості з урахуванням соціально-психологічних і деяких психофізіологічних характеристик, що відображають узагальнені особливості нервово-психічного і соціального розвитку.

- Шкала особистісного адаптивного потенціалу (ОАП) показала;
- високий рівень особистісного адаптивного потенціалу – у 16 % досліджуваних;
- середній рівень особистісного адаптивного потенціалу – у 84 % досліджуваних;
- Шкала нервово-психічної стійкості (НПС).
- високий рівень нервово-психічної стійкості – у 8 % досліджуваних;
- середній рівень нервово-психічної стійкості – у 68 % досліджуваних;
- задовільний рівень нервово-психічної стійкості – у 24 % досліджуваних;
- Шкала комунікативних здібностей (КЗ).
- високий рівень комунікативних здібностей – 4 % досліджуваних;
- середній рівень комунікативних здібностей – у 92 % досліджуваних;
- задовільний рівень комунікативних здібностей – у 4 % досліджуваних;

- Шкала моральної нормативності (МН).
- високий рівень моральної нормативності - відсутній у досліджуваних;
- середній рівень моральної нормативності – у 96 % досліджуваних;
- задовільний рівень моральної нормативності – у 4 % досліджуваних.

Висновки:

3. Успішне формування професіоналізму особи і діяльності майбутніх фахівців базується на їх готовності до праці. Професійна готовність особистості – це регулятор і передумова ефективної і творчої діяльності. Найбільш значними її факторами є мотивація, підготовка, самообілізація знань, установка на діяльність, властивості особистості,
4. ~~Відповідно до~~ дослідження методики «Оцінка потреби в досягненні» було виявлено, що у 84% досліджуваних середній рівень потреби в досягненні, у 12% вона знаходиться на високому рівні і лише у 4% на низькому.
5. ~~Аналізуючи~~ результати дослідження адаптивних здібностей досліджуваних ми бачимо, що високий рівень особистісного адаптивного потенціалу спостерігається у 16 % досліджуваних.

Середній рівень особистісного адаптивного потенціалу у 84% досліджуваних, що говорить про задовільну адаптацію. Більшість осіб цієї групи мають ознаки різних акцентуацій, що у звичайних умовах частково компенсовані та можуть виявлятися при зміні діяльності.

Отже, саме показники багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» виявилися особливо важливим у діагностиці адаптивних здібностей випускників. Шкала особистісного адаптивного потенціалу показала середній рівень особистісного адаптивного потенціалу у 84% досліджуваних випускників ВНЗ, що говорить про задовільну адаптацію. Більшість осіб цієї групи студентів мають ознаки різних акцентуацій, що у звичайних умовах частково компенсовані і можуть виявлятися при зміні діяльності.

Тому успіх адаптації залежить від зовнішніх умов середовища. Ці особи, як правило, мають не високу емоційну стійкість. Можливі асоціальні зриви, прояв агресії та конфліктності. Вони потребують індивідуального підходу, постійного спостереження, корекційних заходів.

Література

1. Бодров В. А. Психология профессиональной деятельности. Теоретические и прикладные проблемы / В. А. Бодров. – М. – 624 с., ISBN: 5-9270-0088-6.
2. Волова Н. Ю. Студент и образовательное пространство. Мотивация и социально-профессиональные ориентации. – Самара, – 2001. –180 с.
3. Дружилов С. А. Профессионализм человека и критерии профессиональной адаптации / С. А. Дружилов // Объединенный научный журнал. – М.: Изд- во ТЕЗАРУС. – 2003. – № 1. – С.15-16.
4. Ермолаева Е. П. Социальные функции и стратегии реализации профессионала в системе «ЧЕЛОВЕК-ПРОФЕССИЯ-ОБЩЕСТВО» / Е. П. Ермолаева // Психологический журнал. – 2005. – № 4. – С. 30-39.

5. Зданевич Л. Як живеться студентів? / Л. Зданевич // Гуманітарні науки. – 2002. – № 2 (4) липень – грудень. – С. 174-179.
6. Казміренко В. П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молодого людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. / В. П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6 – С. 76-78.
7. Краснорядцева О. М. Особенности профессионального мышления в условиях психодиагностической деятельности / О. М. Краснорядцева // Учебное пособие. – Барнаул: БГПУ, 1998. – 116 с.
8. Научитель Е. Д. Вопросы трудоустройства выпускника ВУЗа: психологический аспект / Е. Д. Научитель // Практична психологія та соціальна робота. Науково – практичний та освітньо-методичний журнал. / Гол., редактор Губенко О. В, – 2003. № 2-3. – С.31-32.
9. Собкин В. С., Грачева А. М., Нистратов А. А. Возрастные особенности ориентации в социально-профессиональной сфере. // Вопросы психологии. – 1990. – № 4. – С. 35-40.
10. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Шавир – М.: Педагогика, 1981. – 96 с.

В статье рассмотренная проблема психологической готовности к трудоустройству выпускников ВУЗА, в частности исследование адаптационных способностей выпускников и влияние этих способностей на психологическую готовность выпускников ВУЗА.

Ключевые слова: психологическая готовность, адаптация, психологическая направленность, адаптационные способности, мотивация достижения.

In the article the considered problem of psychological readiness is to employment of graduating students of Institute of higher, in particular research of adaptation capabilities of graduating students and influence of these capabilities on psychological readiness of graduating students of I Institute of higher.

Key words: psychological readiness, adaptation, psychological orientation, adaptation capabilities, motivation of achievement.

Макаренко О.М., Ходос О.С.

ФЕНОМЕН САМОТНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПРОЯВУ У СОЛДАТ-ПРИЗОВНИКІВ В УКРАЇНІ

У статті розкривається сутність явища самотності, висвітлюються основні причини та особливості впливу самотності, як стресогенного чинника на особистість юнацького віку, зокрема на солдат строкової служби Збройних Сил України, перераховуються ймовірні наслідки неподоланих дистресорних впливів; підкреслюється значення успішної соціалізації для юнака, захисника вітчизни у ЗСУ. Авторами пропонуються деякі варіанти подолання негативних проявів самотності.